

Környezetpedagógus tanártovábbképzés tervezete

Az ELTE BTK Természettudományos Nevelés Szakcsoportja sok év óta foglalkozik a tanárképzési és továbbképzési feladatai megújításával. E törekvésünk kiterjed a természettudományos és környezeti nevelési területek curriculum fejlesztésére (több iskola számára készítettünk kerettanterveket, elősegítettünk helyi tanterv-készítési folyamatokat), a természettudományos és környezeti attitűdök vizsgálatára pedagógusok és tanulók körében, valamint tanártovábbképzési feladatokra.

Több sikeres és eredményes pályázatunk terméke az országos bevezetés előtt álló alternatív környezetismeret tanterv az elemi iskolások számára, a *Lauder Javne Alapítványi Iskola* természetismeret curriculumja, a *Bárdos Lajos Általános Iskola*, a *Leőwey Gimnázium*, és négy más iskola szerkezetátalakításához szükséges tantervépítő és értékelő folyamatok támogatása, irányítása, a *Fővárosi Önkormányzat Kísérleti Iskolájában* folyó iskolamodell kísérlet természettudományos és környezeti nevelésének szakmai irányítása és hasonló egyéb munkáink.

A környezeti nevelés alap gondolatai

A környezeti nevelés nemzetünk közoktatásában a polgári nevelés egyik alapvető pillérévé válik. Az állampolgár környezethez való viszonya, környezettudatos magatartása, környezetkultúrája döntően etikai kérdés: az emberi jellem és értékorientáció minőségét jellemzi. Meggyőződésünk, hogy a környezeti nevelés nem szorítható egyetlen tantárgy keretébe, hanem integráló erővel fogja át az iskolai nevelés, a tanítási-tanulási tevékenység egészét.

Fejlesztőcsoportunk (témavezető: *Havas Péter*, alkotótársak: *Bartal Andrea, Nahalka István, Pavlics Károlyné, Széphalmi Ágnes, Victor András*) olyan tanártovábbképzési tematikát dolgozott ki, amely szakjától, tantárgyától függetlenül valamennyi olyan pedagógusnak szól, aki felelősséget és elhivatottságot érez iskolájában, nevelőintézményében történő környezeti nevelés fejlesztése, erősítése iránt. Feltételezzük, hogy korunkban erősen felértékelődik az iskolai környezeti nevelés, és előbbrelépés történik ilyen szakosodású, posztgraduálisan képzett pedagógusok „környezetpedagógus” minősítés (kinevezés) terén. E jogi lépés tisztázhatja a szakképesítés minőségét s megerősíti azt a társadalmi-közoktatási igényt, amely a környezetpedagógusokkal kapcsolatban ma már létezik.

A környezeti nevelés – felfogásunk szerint – kiterjed a tanórai és tanórán kívüli, az iskolai és iskolán kívüli nevelési helyzetekre. Átlépi a hagyományos tantárgyi kereteket, határokat. A tanulókat és pedagógusokat saját környezetük érzékeny és felelős megfigyelésére, a problémák feltárására és megoldásukban való aktív közreműködésre serkenti. A helyi problémák kezelése mellett a globális környezeti kihívásokat is a figyelem fókuszába helyezi: összefogásra, kultúrközi kommunikációra, szakszerű és hatékony információkezelésre készítet. Egy sor új pedagógiai kihívást tartalmaz: az ökológia szemlélet

érvényesülését serkenti az iskolai élet mindennapjaiban, a tantárgyakban és a tanulók tevékenységében.

A környezeti nevelés a tanulók *külső* természeti és ember alkotta környezetére, valamint a „*belső világra*” is irányul. Igyekszik átfogni és harmonizálni az egészségmegőrzésre szoktató, a mentálhigiénés és a társas készségeket fejlesztő pedagógiai hatásokat. Komplex pedagógiai stratégiákat kíván, amelyekre a jelenlegi tanító- és tanárképzés nem készít fel kellően. (Ehelyütt nem térhetünk ki a korábbi tanárképzési gyakorlat érdemi bírálatára.)

A környezetpedagógus az iskolában (kollégiumban, nevelési intézményben) folyó környezeti nevelés olyan *szakembere*, aki a környezetpedagógia törekvéseit érti és közvetíti, aki módszertani kultúrával elősegíti és összehangolja intézményében (régijében) ezt a tevékenységet.

Egy új típusú pedagógus, speciális felkészültségű nevelési szakember képe bontakozik ki tervezetünkéből. E szakembernek értenie kell a természetvédelemhez, az egészségmegőrzés nevelési kérdéseire, a környezeti nevelés főbb tartalmi kérdéseire. Kapcsolatokat kell kezdeményeznie az iskolák, nevelők és a helyi környezetvédők, az önkormányzati és a nem-kormányzati aktivisták és specialisták között. Értenie kell a tervezéshez, a programok megvalósításához és értékeléséhez. Törekednie kell arra, hogy a környezeti nevelés az adott iskola valamennyi tantárgyában és tantárgyak közötti kapcsolatokban is megjelenjen, átszöve az iskolán kívüli és a tanulók-családok szabadidős tevékenységeit is. Meghatározza az iskola mindennapjait, az iskola környezetkultúráját, az iskolaszervezet és gazdálkodás minőségét.

A környezetpedagógus tanártovábbképzés tartalmi körei:

Eddigi munkánk során (a Pro Cultura Pályázat keretében) kidolgoztuk a következő studiumok curriculumát (tananyag, hallgatók tevékenysége, munkaformák, követelmények, szakirodalom):

1) A környezeti nevelés pszichológiai alapjai

A 28 órás tantárgy bemutatja az ember-környezet kapcsolatának fejlődéslélektani genesisét, a környezeti attitűdök alakulását, formálásuk és vizsgálatuk pedagógiai módszereit, a környezeti nevelés pedagógiai-lélektani vonatkozásait. Megismertet a csoportdinamika, a mentálhigiénés nevelés eszközeivel. Foglalkozik a szokások befolyásolásának pszichológiai vonatkozásaival.

2) A környezeti nevelés filozófiai, etikai és vallási kérdései

A 28 órás tantárgy a környezethez való emberi viszonyok filozófiai értelmezéseit mutatja be. Áttekinti a világvallások tanításait, a jelentősebb eszme irányzatokat és gondolatrendszereket, amelyek választ keresnek az ember és környezet kapcsolatának kérdéseire.

3) Korunk környezeti kihívásai.

A 28 órás tantárgy megalapozza (esetleg továbbépíti) a pedagógusok hiányzó ökológiai, környezettudományi ismereteit. Földünk és országunk legfőbb környezeti kihívásait mutatja be, a vonatkozó adatokkal, a legfrissebb kutatási eredmények, nemzetközi és hazai vizsgálatok, jelentések tükrében.

4) A környezeti nevelés módszerei, eszközei.

A 28 órás tantárgy a környezeti nevelés sokszínű módszertani palettáját mutatja be. Ez a gyakorlatorientált studium elsajátíthatóvá teszi a tanórák, projektek, erdei iskolák, szakkörök, szaktáborok, a múzeumpedagógia és zoopedagógia, a helyi környezetvédelmi programok pedagógiai szervezése, a mentálhigiénés egyensúlyt-önismeretet fejlesztő, az egészségmegőrző programok technikáit, pedagógiai eszközeit és értékelési lehetőségeit.

5) A környezeti nevelés és a tantervfejlesztés, tantervadaptáció.

A 28 órás studium bevezet a tantervfejlesztés és tantervadaptáció műhelykérdéseibe. Bemutatja és áttekinti a környezeti nevelés nemzetközileg elterjedt tantervtípusait, kitér az alternatív pedagógiák és iskolák megoldásaira. Konkrét, iskolában végezhető gya-

korlat keretében fejlesztí-erősíti a résztvevő hallgatók tantervkészítési készségeit, eszközeit.

6) Fakultatív (szabadon választott) studiumok köre:

– Bemutatóhelyek speciális környezeti nevelési lehetőségei (Zoopedagógiai, múzeum-pedagógia, a természetvédelmi helyek és nemzeti parkok környezeti nevelési eszközei)
– A lakóhelyi közösség bevonásával végezhető helyi tanterv-program fejlesztés (gyakorlat)

– A környezeti nevelés gyökerei, előzményei: neveléstörténeti szeminárium és problémátörténeti kutatás

– A környezeti nevelés az USA-ban és Nyugat-Európában – irányzatok és iskolák

– A környezeti nevelés és az iskolán kívüli képzési lehetőségek (népfőiskolák, tanfolyamok módszertana) (gyakorlat)

– Az ifjúsági intézmények (kollégiumok, táborok stb.) környezeti nevelési lehetőségei

– Taneszközök, médiák és szoftverek a környezeti képzés érdekében (gyakorlat)

– Oktatáspolitikai-környezetpolitikai és a környezeti képzés-nevelés kapcsolatai (dokumentumok elemzése, gyakorlat és szeminárium)

A környezetpedagógus továbbképzési tematika azt a szándékunkat tükrözi, hogy a sajátos posztgraduális képzés gyakorlatias, a résztvevő pedagógusok eszköztudását, tanári képességeit fejlesztő, szemléletformáló és a jelenleg hozzáférhető legfrissebb szakirodalmi háttérre építő képzési forma legyen.

A képzés elindítása az eszközök megteremtésével kezdődik. Erre vonatkozó terveink az alábbiak:

1) *Hallgatói Tanulási Útmutató*, amely tartalmazza a képzés célját, a tanuláshoz szükséges követelményeket, a felkínált – fakultatív – feladatokat, gyakorlatok listáját, a magyarországi környezeti nevelés szempontjából releváns intézmények, műhelyek, egyesületek, oktatóbázisok, alapítványok, kiadványok, iskolák, tanszékek stb. címét és adatait.

A Tanulási Útmutató az egyes tárgyak annotált szakbibliográfiáját is tartalmazza.

2) *Szöveggyűjtemény és Dokumentumtár*, amely tartalmazza a környezeti nevelés magyarul alig hozzáférhető, érdemben még nem lefordított műveket is. A Dokumentumtárban összegyűjtjük a környezeti nevelés hazai eredményeit reprezentáló: helyi programokat, belső kiadványokat, tanterveket, eredményvizsgálatokat, kéziratokat, kutatási eredményeket. Ugyancsak begyűjtjük a hozzáférhető – e témában született – diplomamunkákat, szakdolgozatokat.

A Dokumentumtárban archiváljuk a környezeti nevelés témában megjelent magyar (és idegen) nyelvű tanulmányokat, írásokat a pedagógiai, szociológiai, ökológiai és pszichológiai szakfolyóiratokból kigyűjtve. E Dokumentumtár a posztgraduális képzés háttéranyagaként szükséges. A Szemelvénygyűjtemény és a Dokumentumtár elkészítése a képzés elindításának *conditio sine qua non*-ja.

Környezetpedagógus továbbképzés

Az 1993/94-es tanévben meginduló intenzív tanártovábbképzés programja

1) A továbbképzés célja: A környezeti nevelés pedagógiai feladataira történő felkészítés. A környezettudományi megalapozású kurzus erősíti és fejleszti a résztvevők mesterségbéli készségeit a helyi környezeti nevelés megtervezésének, megvalósításának és értékelésének technikáival. A résztvevők az önálló feladatok során iskolájuk környezeti nevelési szakemberévé, „karmesterévé” válhatnak, aki koordinálja a tantárgyi, a tantárgyközi, az iskolán kívüli környezeti képzési programokat. A továbbképzés betekintést kínál a legújabb hazai és külföldi környezeti nevelési módszerek, törekvések, kiadványok és hálózatok világába is.

2) A képzés tantárgyai:

Földünk, környezetünk

Ökológiai, földtudományi megalapozó tárgy

Pszichológia

A környezeti nevelés fejlődés-, pedagógiai és szociálpszichológiai alapja
 Esetelmezés
 A helyi környezeti sajátosságok pedagógiai transzformációi
 A környezeti nevelés tervezése
 A helyi tanterv készítése, a program fejlesztésének és értékelésének módjai
 A környezeti nevelés módszertana
 Az eredményes környezeti nevelés módszereinek megismerése és gyakorlása-fejlesztése.

3) A képzés összes jelenléti ideje a tanév során 120 óra (előadások, konzultációk, te-repgyakorlatok, műhelylátogatások).

4) A képzés Budapesten, az ELTE BTK Természettudományi Nevelés Szakcsoportja szervezésében történik. Információ: ELTE BTK 267-0966

Milyen lesz a jövő földrajztanítása?

(A tanárképzés felelőssége?)

„...Semmi sem állandó, minden folyik.
 Töredék a töredékhez tapad;
 Így nőnek a dolgok, míg nem mi is
 Megismerjük és néven nevezük őket.
 Majd szétolvadnak fokról fokra ismét;
 S nem azok többé, miknek ismerők!...”
 (Lucretius)

Tekintsük át, mely tényezők befolyásolják a jelenlegi földrajz szakos tanárképzés tartalmát!

